

Društvena i politička kretanja u Latinskoj Americi

Marijan Barišić

Uobičajena slika, koja je stvorena u javnom mnijenju o društvenoj stvarnosti u Latinskoj Americi, jeste da je taj dio svijeta prilično ekonomski nestabilan, politički fluidan, i koji izmiče uobičajenim racionalnim kategorijama kroz koje smo navikli da promatramo društvene pojave danas. Egzotičnoj slici o Latinskoj Americi pridonio je niz njenih raznovrsnih geopolitičkih činjenica i historijskih posebnosti. Latinska Amerika je dio zapadne hemisfere i proteže se od Rio Grande del Norte (granična rijeka između sjeveroameričkih država i Meksika) na sjevernoj polutki, pa sve do Ognjene zemlje na domaku Antartika. Ovo je područje ušlo u modernu historiju kao špansko i portugalsko kolonijalno carstvo kroz skoro 3 stoljeća. Političku nezavisnost stekla je Latinska Amerika početkom 19. vijeka revolucijama protiv španske i portugalske dominacije, i pojedine zemlje Latinske Amerike postoje već oko 150 godina kao nezavisne države, i u tom periodu je ovaj dio svijeta bio pozornica čestih dramatskih društvenih kriza koje su ga politički potresale državnim udarima, dvorskim revolucijama, iza kojih je redovno stajala strana intervencija.

Hispanika kultura i civilizacija kao i španski i portugalski jezik dominiraju na tom području, dok je sastav stanovništva vrlo heterogen, jer su se Indios održali u nekim područjima, a evropski kolonijalci za potrebe robovskog rada doveli su veliki broj afričkog stanovništva. Još uvijek Indios i mješanci čine većinu stanovništva u Meksiku, Gvatemali, Ekvadoru, Peruu i Boliviji. Početkom 19. stoljeća više od 50% stanovništva Brazila bili su crnci, a danas se ona smatra zemljom mješanaca; slično je s Kubom i Portorikom. Haiti je prva nezavisna država crnaca koja je u moderno vrijeme nastala od robova u Latinskoj Americi, i koja je zadržala do danas taj karakter.

Iberske metropole su za vrijeme svoje dominacije izgradile kolonijalne i feudalne društvene ekonomske odnose u Latinskoj Americi, koji nisu nestali poslije stečene nezavisnosti, u prvom redu zbog toga što su nosioci borbe za otcjepljenje od metropola bili uglavnom veleposjednici, koji su u nezavisnosti izmijenili politički red, ali su zadržali naslijeđene društveno-političke odnose. Na primjer, nezavisnost Brazila proglasio je sin portugalskog kralja, koji je postao prvi brazilski car, ali se društveni odnosi nisu uopće izmijenili, tako da je Brazil među posljednjim zemljama ukinuo ropstvo tek 1889. godine. Metropole, Španija i Portugal, oslabljene Napoleonovim ratovima i okupacijom početkom 19. stoljeća nisu mogle sačuvati svoje ogromno kolonijalno carstvo, a bivše kolonije u Latinskoj Americi zbog svoje zastarjele društvene i ekonomske strukture u toku 19. stoljeća nisu mogle sačuvati svoju samostalnost pred naletom najprije engleskog, a kasnije, u 20. stoljeću, američkog imperijalizma.

Strani imperijalisti podržavali su samo one promjene u strukturi društva pojedinih država i u onolikoj mjeri koliko je bilo potrebno da bi se mogla proširiti eksploatacija prirodnih bogatstava Latinske Amerike. Tako je, na primjer, Engleska inzistirala na ukidanju ropstva u Brazilu i s likvidacijom ropstva palo je i carstvo u Brazilu, dok je u Argentini s povećanim potrebama za poljoprivredne sirovine, (žito i meso za Englesku) došlo do pada diktatora. Međutim, osnovna društvena struktura ostaje i dalje polufeudalna s političkom vlašću u rukama latifundije podržavana sada od stranih interesa. Prodorom ekonomskih interesa iz SAD nastavlja se dalje proces proširivanja poljoprivrednih i rudarskih sirovina, ali se klasična društvena struktura nastoji zadržati u prvom redu sprečavanjem industrijalizacije. Proces smjenjivanja engleskih ekonomskih interesa od strane američkih završava se oko velike krize 30-tih godina ovog stoljeća. Taj je proces bio ubrzan rastućim prodorom američkog kapitala, a također i većom sposobnosti ekonomike SAD da se brže oporavi od posljedica velike krize, pa je sjevernoameričko tržište brže i masovnije apsorbiralo sirovinsku proizvodnju Latinske Amerike. Za vrijeme II svjetskog rata zavisnost od sjeverno-američkog tržišta još je više porasla, jer je zbog okupacije Evrope praktično SAD ostalo jedino tržište za latinsko-američke proizvode.

Miješanje sa strane u toku 19. vijeka i angloameričke suprotnosti u ovom stoljeću dramatičnije je političke odnose u Latinskoj Americi gdje se smjenjuju diktatori i vojne hunte, prema potrebama i interesima stranih kompanija, ponekad podržavane i direktnim političkim ili čak vojnim intervencijama i pritiscima. Korištenjem engleske flote u toku 19. vijeka često dolazi do promjena u Brazilu ili Argentini, itd. Francuska je vodila rat protiv Meksika i pokušala mu naturiti svog cara. Vojska SAD je u toku 19. vijeka oduzela Meksiku više od polovine njegove teritorije (Teksas, Kalifornija, N. Meksiko) i objavila rat Španiji da bi direktno ušla u Kubu, a u 20. vijeku SAD su slale vrlo često svoje oružane snage u Kolumbiju, Panamu, Portoriko, Sandomingo i drugdje.

Od II svjetskog rata narodi Latinske Amerike postaju sve više svjesni svoje društvene drame, tj. da je neodložno na bilo koji način izvršiti izmjenu svoje arhaične društvene strukture, koja je došla u otvoreni raskorak s potrebama modernog industrijskog razvoja i koja je postala osnovna kočnica za svaki značajan napredak njihovih zemalja. Zbog pomanjkanja industrijskih proizvoda široke potrošnje i opreme u II svjetskom ratu je dolazilo do ubrzane industrijalizacije u najvažnijim zemljama Latinske Amerike. Porušena Evropa poslije rata nije mogla niz godina da zauzme svoje mjesto na svjetskom tržištu, što je bio daljnji stimulans za industrijsku ekspanziju u Latinskoj Americi. U dvadesetak posljednjih godina industrijski je razvoj stvorio mladu radničku klasu u velikim industrijskim centrima: Sao Paulo, Rio Baires, Santiago, Karakas, Meksiko, ali istovremeno i novu klasu industrijalaca koja je kao nova nacionalna buržoazija sve češće dolazila u sukob s veleposjednicima — izvoznici i američkim kompanijama. Sve to neminovno je vodilo političkim sukobima na unutarnjem planu i u međuameričkim odnosima. U ovom periodu došlo je do spektakularnih političkih i društvenih promjena, koje se razlikuju kvalitetno od uobičajenih vojnih udara. Događaj koji je na međuameričkom planu najviše potresao ustaljeni red bila je kubanska revolucija koja je na čelu s Fidelom Kastrom na domaku SAD likvidirala feudalnu eksploataciju i imperijalističku dominaciju SAD. Odjek činjenica, da se antiimperijalistička pobjeda uspjela održati u jednoj maloj latinsko-američkoj zemlji Kubi, pokazuje da su odnosi snaga u svjetskim razmjerima za to bili povoljni, a u isto vrijeme otkriva koliko su općedruštveni uslovi svagdje u Latinskoj Americi sazreli za korjenite promjene.

Na unutarnjem planu društveni status quo održava svemoćna klasa vele-

posjednika, moćna po ekonomskoj i političkoj snazi, a ne po broju, podržavana od sjevernoameričkih ekonomskih interesa, — velikih trustova i kompanija iz SAD. Ekonomsko-društvena baza političke reakcije danas u Latinskoj Americi nalazi se u povezanosti veleposjeda i imperijalističke dominacije. Ova je povezanost uslovljena s jedne strane poljoprivredno-stočarskom proizvodnjom, tehnički vrlo modernom i najvećim dijelom određenom za izvoz, koja je rodila klasu veleposjednika — izvoznika, i s druge strane proizvodnjom rudnih sirovina i petroleja, kao i kontrolom komunikacija od strane američkih kompanija. Ekonomski razvoj Latinske Amerike u takvim uslovima bio je jednostran, jer je ovo područje postalo samo sirovinski izvor za SAD, a industrijalizacija je bila podređena momentalnoj konjunkturi, a u kasnijem razvoju nova industrija nastaje kao montaža i dopuna stranih industrijskih koncerna.

Jednostranost ekonomskog razvoja vidi se iz činjenica da Latinska Amerika danas učestvuje u svjetskoj razmjeni samo sa 20 proizvoda i da 56% njenog izvoza sačinjavaju samo tri artikla: petrolej, kava i šećer. Ta jednostranost još je drastičnija kad se vidi struktura pojedinih zemalja Latinske Amerike. Na primjer, u izvozu Venezuele petrolej učestvuje sa 87% s tendencijom daljnjeg porasta. Kava sačinjava 57% izvoza Brazila, a praktički je ona jedini izvozni artikl Kostarike, kao što banana ima sličnu ulogu u izvozu Gvatemale. Izvoz Čilea ovisi 69% od bakra, a u Urugvaju vuna čini 55% od njenog izvoza. Sličnu strukturu imaju i ostale zemlje Latinske Amerike s time što su u povoljnijem položaju Peru i Meksiko koji imaju nešto diverzificiraniji izvoz. Međutim, pravci robne razmjene iz Latinske Amerike pokazuju monopolistički položaj SAD, jer 45% cjelokupnog izvoza iz Latinske Amerike ide u SAD. Kad se razmatra učešće SAD u izvozu pojedinih zemalja, onda nam mnoge činjenice iz bilateralnih odnosa SAD i zemalja Latinske Amerike dobivaju nove dimenzije koje objašnjavaju neravnopravni položaj i zaostalost Latinske Amerike. Između 70—80% cjelokupne razmjene Meksika ide u SAD, a prihodi od turizma u Meksiku ovise samo od SAD i to u visini od 1 milijarde dolara. Zbog takvog jednostranog razvoja i monopolnog položaja SAD, Latinska Amerika zaostaje u apsolutnim razmjerima jer dok je svjetski izvoz u periodu od 1937. do 1957. godine porastao za 77%, dotle je izvoz iz Latinske Amerike porastao samo za 18%, i da nije bilo u tom periodu izvoza petroleja, Latinska Amerika ne bi pokazala nikakav porast, nego apsolutni pad. Nestabilnost cijena sirovina na svjetskom tržištu imala je teške posljedice za ekonomiku Latinske Amerike, jer su u kraćim rokovima cijene sirovina išle za 25% iznad do 25% ispod prosjeka, a na duži rok konstantno pada vrijednost sirovina na svjetskom tržištu. Na primjer, cijena kave je od 1950. do 1960. godine tj. za 10 godina pala za 50%, pa su se prema tome devizni dohodi od kave prepolovili u Brazilu, Kolumbiji, Kostariki, Meksiku i dr.

Bivši predsjednik Republike u Kostariki José Figueres, napisao je 1961. godine u američkom listu *Readers Digest*: »Mi Latino-Amerikanci nećemo poklone, ono što više nego išta želimo, jeste da se pošteno plati znoj našeg naroda. Naš dohodak od sirovina od 1951. godine pa do danas smanjuje se godišnje za 1 milijardu i 200 milijuna dolara. Iako prodajemo jeftinije, moramo plaćati skuplje za uvezene proizvode. Uvozimo žito, a naš radnik radi 20 sati za jedan sat radnika u SAD«.

Tendencija povećanja gubitka zbog pogoršanih uslova razmjene Latinske Amerike, o čemu govori bivši predsjednik Figueres, pokazuje daljnji porast i iznosi danas preko 1,5 milijarde dolara.

Brazilski delegat Miguel Osorio de Alameida u svom govoru u II komitetu XVII zasjedanja generalne skupštine OUN u novembru 1962. godine prikazao je slijedećim riječima ekonomsku situaciju u Latinskoj Americi: »Što se tiče zemalja Latinske Amerike, prosječna stopa razvoja je opala, i stalno pogoršavanje uslova njene trgovine dramatski se ispoljilo u činjenici da izvoz iz

ovog područja, koji je bio u 1937 — 1938. godini 10% ukupnog svjetskog izvoza, danas čini samo 6,5%, dok je stanovništvo poraslo po stopi većoj nego u bilo kom drugom dijelu svijeta. U Latinskoj Americi proizvodnja, produktivnost, i investicije udaljavaju se sve više od demografskih potreba, i rezultat je proširenje i produbljenje bijede.»

Uporedo s monopolskim položajem SAD u trgovinskoj razmjeni Latinske Amerike rasle su i investicije privatnog sjevernoameričkog kapitala u Latinskoj Americi, i to u 1954. godini na 11 milijardi dolara. Nastojanja SAD da zadrži svoje privilegije u ekonomici Latinske Amerike bila su praćena također velikom političkom aktivnosti da zemlje Latinske Amerike slijede također u međunarodnim odnosima liniju interesa sjevernog susjeda, kako bi se blokovskom podjelom svijeta i održavanjem te podjele, Latinska Amerika izolirala od ostalog svijeta i još više ekonomski vezala samo za SAD.

Novi društveni faktori koji su se pojavili poslije rata na političkoj pozornici u Latinskoj Americi — nacionalna buržoazija, radnička klasa, povezujući se sa seljaštvom — sve više izrastaju u faktore otpora takvom stanju stvari naročito u odnosu na monopolističke tendencije SAD. U raznim periodima poslije rata pojedine države Latinske Amerike imale su više ili manje istaknutiju ulogu u otporu prema dominaciji SAD, što se odražavalo u međudržavnim odnosima, i taj generalni otpor možemo sumirati u nekoliko suprotnosti, koje su uvijek aktuelne i koje uopće karakteriziraju odnose između SAD i država Latinske Amerike.

Prva suprotnost odnosi se na koncepciju kolektivne sigurnosti zapadne hemisfere. SAD su nastojale počevši već od prve konferencije o sigurnosti zapadne hemisfere 1940. godine u Havani, pa preko sastanka u Meksiku 1945. godine, i prihvaćenog pakta za obranu hemisfere u Rio de Janeiru 1947. godine, da nametnu princip da se agresija na jednu američku državu od strane američke ili vanameričke sile, smatra napadom na sve zemlje zapadne hemisfere i da su sve one automatski obavezne na kolektivnu akciju da se taj napad suzbije. Da bi američke države bile sposobne da izvrše tu obavezu SAD su im još ponudile vojnu pomoć uz uslove da ograniče svoju razmjenu sa socijalističkim zemljama, i da strateške sirovine rezerviraju samo za SAD. Pošto su pojedine zemlje Latinske Amerike takav princip i te uslove odbile, naročito u vrijeme korejskog rata, kao npr. Brazil, Čile, Urugvaj, Meksiko, a neke zemlje Latinske Amerike su čak kupile oružje u Evropi, SAD su onda prešle na bilateralno ugovaranje vojne pomoći postavljajući uslove prema momentanom odnosu snaga. Dok je tumačenje pakta iz Rio de Janeira ostalo i dalje otvoreno i neobavezno.

Druga važna suprotnost odnosi se na priznanje vojnih diktatura i vlada koje su postavljali vojni udari. Prije II svjetskog rata su SAD inzistirale da se mogu priznati samo one vlade koje se oslanjaju na predstavnički sistem, međutim, od 1946. godine SAD podržavaju vlade bez obzira na demokratske forme vladavine, ukoliko im to odgovara. Ostale zemlje Latinske Amerike drže se spomenutog principa pa je Meksiko na primjer nedavno odbijao da prizna novu vladu maršala Castela Branca u Brazilu.

Treće sporno pitanje jeste kritika zbog neznatne ekonomske pomoći SAD koju dobiva Latinska Amerika, i jer je ovo područje stavljeno na posljednje mjesto među regionima u svijetu koji dobivaju pomoć od SAD. Među ostalim to se dešava i zbog toga jer se privatni sjevernoamerički kapital u Latinskoj Americi protivi državnoj pomoći SAD. Na primjer, ističe se u Latinskoj Americi da je Evropa u toku 11 godina poslije završetka rata primila ekonomske pomoći od 25 milijardi dolara (bez vojne pomoći) dok je za to vrijeme Latinska Amerika dobila samo 1,700 milijuna dolara. Osim toga Evropa je tu pomoć dobila kao poklon, (oko 90%), u Latinskoj Americi kao pomoć u vidu zajmova od toga 83% preko EX-IM banke.

Četvrta krupna razlika odnosi se na tumačenje pojma neintervencije, koji je osnovni princip na kome počiva Organizacija američkih država. Na zasjedanju OAD u Punta del Este početkom 1962. godine sjevernoamerička intervencija na Kubi tumačena je kao bilo kakva politička, diplomatska ili ekonomska presija jedne države na drugu; sjevernoamerička teza o intervenciji na Kubi odbijena je od dijela zemalja Latinske Amerike.

Peta suprotnost odnosi se na različito primjenjivanje principa o teritorijalnim vodama. U Latinskoj Americi pojedine su države proglasile teritorijalnim morima do 200 km od obale kako bi zaštitile svoje ugroženo ribarstvo od sjevernoameričke velike i moderne ribarske flote i industrije.

Šesta suprotnost očituje se u aktivnosti u OUN i u različitim ocjenama uloge OUN. Latinska Amerika bi željela usmjeriti OUN na rješavanje pitanja ekonomskog razvoja nerazvijenih zemalja, na pomoć oslobodilačkim pokretima, i uopće koristiti će kao forum za izgladivanje sporova među narodima i za stvaranje novih pravednijih međunarodnih odnosa. Dok prema ocjeni zemalja Latinske Amerike SAD koriste OUN kao instrument za sprovođenje svoje politike.

Jenjavanjem hladnog rata spomenute suprotnosti sve su više jačale i širile se. Izbacivanje »Sputnika« 1957. godine unijelo je nove krupne elemente u vojnu tehnologiju jer su postale aktualne interkontinentalne rakete i tako bile prevladane američke koncepcije vojne strategije koje su se bazirale među ostalim i na sistemu vojnih baza oko SSSR. U to vrijeme tadanji senator Kennedy u jednom govoru 1958. godine istakao je da bi u novim uslovima vojne tehnike moglo doći do prostornog povlačenja američkih strateških tačaka i da u takvom kontekstu za SAD zapadna hemisfera tj. Latinska Amerika postaje od prvorazrednog interesa. Bila je to prva manifestacija Kennedyjevog neomonroizma.

Istovremeno je južni dio hemisfere, počeo pokazivati znakove novog vrenja i volje za inicijativu. Najprije je došlo do incidenata koji su pratili posjetu potpredsjednika Nixona u nizu latinsko-američkih država. Zatim je brazilski predsjednik Kubiček lansirao panameričku operaciju za ekonomsku saradnju i pozvao vladu SAD na preispitivanje odnosa unutar hemisfere. Na kraju je došlo do velikog udara 1959. godine, — pobjeda revolucije Fidela Castra na Kubi i njeno stabiliziranje, kao jedno novo rješenje za latinsko-američke društvene suprotnosti.

Kubanska revolucija bila je dovoljno dramatična da nametne neprijatno preispitivanje međusobnih odnosa, koje su tražile zemlje Latinske Amerike od SAD, iako su se u to vrijeme prilazi ka preispitivanju kretali od preporuka da se SAD vrte politici velike batine pa sve do racionalnijih formula suradnje. Prekretnica je nastala izborom predsjednika Kennedyja u novembru 1960, i već tada su formirane u SAD grupe za proučavanje novih odnosa u zapadnoj hemisferi. Preporuke, koje su bile sadržane u dokumentima, izrađenim od bliskih suradnika predsjednika Kennedyja, razilazile su se s prethodnom ekonomskom politikom SAD u odnosu na Latinsku Ameriku, jer su ti dokumenti: 1. isticali dugoročno planiranje u nacionalnim razmjerima, na koje se do tada gledalo s podozrenjem kao socijalizirajuća praksa koju ne treba stimulirati; 2. zalagali su se za strukturalne reforme, kao, na primjer, za agrarnu reformu što se do tada smatralo isključivo kao težnja lijevih građanskih političkih grupa u Latinskoj Americi; 3. priznata je prvenstvena i pionirska uloga državnom kapitalu u ekonomskom razvoju Latinske Amerike, područje koje su sjevernoameričke kompanije smatrale tradicionalno rezerviranim privatnoj inicijativi; 4. zalagali su se za državne zajmove državnim poduzećima, uključivo čak i petrolejskim; 5. predlagao se pristup planovima stabiliziranja tržišta sirovina, naročito kave; 6. priznavali su važnu ulogu industrijalizacije u latinsko-američkom razvoju, i 7. pridavao se manji značaj ortodoksnim zahtjevima u mo-

netarnoj politici. Predsjednik Kennedy je prihvatio odnosne preporuke i lansirao je ideju u Savezu za progres u jednom izrazito neomonroističkom političkom kontekstu, najprije u svom inauguracionom govoru 20. januara 1961, a zatim u poruci naciji 30. januara 1961. te u govoru u Bijeloj kući pred ambasadorima Latinske Amerike 13. marta 1961. Taj dvojak aspekt nove politike prema Latinskoj Americi najbolje je izražen u njegovom predsjedničkom inauguracionom govoru u kojem je rekao: »Bratskim republikama južno od naših granica pružamo posebno obećanje — u jednom novom savezu za napredak — da bi pomogli slobodnim ljudima i slobodnim vladama da suzbiju okove siromaštva. Ali ova miroljubiva revolucija nade ne može da postane rob neprijateljskih vlasti. Neka znaju svi naši susjedi da ćemo s njima stupiti u savez, da se odupremo agresiji i subverziji u bilo kojem dijelu Amerike. I neka znaju sve ostale vlade da ova hemisfera namjerava da i dalje ostane gospodar u svojoj vlastitoj kući.«

Poraz pokušaja iskrcavanja na Kubu 14. aprila 1961., koji je još više ojačao prestiž kubanske revolucije, požurio je sjevernoameričku vladu da pokuša što prije reformama predusresti slična revolucionarna rješenja i drugdje u Latinskoj Americi.

Radi pretresanja Kennedyjevog prijedloga na multilateralnom planu održao se u Punta del Este od 5. do 17. augusta 1961. godine izvanredni sastanak Interameričkog ekonomskog i socijalnog savjeta, na kojem su učestvovali ministri privrede ili financija američkih država. Rezultati sastanka sadržani su u jednoj Deklaraciji narodima Amerike i u Povelji iz Punta del Este, kojom se osniva Savez za progres u okviru strukture panameričke operacije. Jedino Kuba koju je predstavljao ministar privrede Če Guevara, nije potpisala ta dokumenta. Za vrijeme zasjedanja, u kuloarima i u štampi isticalo se da je, zahvaljujući baš revoluciji Kube došlo prvi puta do razgovora na ravnopravnoj bazi unutar hemisfere, i čak je došlo do nezvaničnih susreta između kubanskog ministra Guevare i američkog predstavnika, ali Guevara nije htio tada potpisati spomenute dokumente, jer su, po njima, bili reformistički i klopka za Latinsku Ameriku, koju su SAD pripremile u novim uslovima nametnutog preispitivanja odnosa.

Ciljevi Saveza za progres za Latinsku Ameriku mogli bi se rezimirati u slijedećim tačkama:

1. Usavršiti demokratske institucije na bazi principa prava o samopredjeljenju naroda;
2. Ubrzati ekonomski i društveni razvoj i postići godišnje povećanje dohotka per capita za najmanje 2,5%;
3. Postići ravnomjerniju podjelu nacionalnog dohotka i povećati dio namijenjen investicijama;
4. Postići uravnoteženu diverzifikaciju nacionalnih ekonomskih struktura;
5. Ubrzati proces industrijalizacije, poklanjajući posebnu pažnju proizvodnji investicionih dobara;
6. Pružiti podstrek programima integralne agrarne reforme;
7. Isporijeniti nepismenost među odraslima u hemisferi, i do 1970. godine osigurati minimum od 6 godina školovanja u državnim školama za svu djecu;
8. Povećati za najmanje 5 godina vjerojatno trajanje života i umanjiti za najmanje polovicu sadašnji procent umiranja djece do 5 godina;
9. Povećati izgradnju jeftinih stanova za porodice s niskim prihodima;
10. Održati cijene na stabilnom nivou, izbjegavajući inflaciju i deflaciju;
11. Ojačati ugovore o ekonomskoj integraciji;
12. Pokrenuti programe suradnje u cilju izbjegavanja pretjerane fluktuacije deviznih prihoda od izvoza sirovina.

Broj tačaka koje se odnose, u prvom redu, na socijalna i politička pitanja, pokazuje da je problem ekonomskog razvoja zapostavljen, što potvrđuje i način provođenja u život Saveza. Što se tiče procenta od 2,5% povećanja stvarnog dohotka per capita, izgleda da je on bio utvrđen imajući u vidu praktičnu mogućnost realizacije, jer je sam po sebi nedovoljan da bi osigurao ostale aspekte Saveza, iako je ostvarenje i takvog niskog procenta vrlo teško kod sadašnjih nivoa akumulacije u nacionalnim privredama Latinske Amerike. Takve su koncepcije uvjerile mnoge napredne snage u Latinskoj Americi da sumnjaju u mogućnost jednakog latinsko-američkog projekta razvoja kroz reforme u demokratskim okvirima i izbjegavanjem društvenih eksplozija.

Za postizanje postavljenih ciljeva Saveza bilo je predviđeno da zemlje Latinske Amerike izrade dugoročne planove privrednog i društvenog razvoja i ostvare strukturalne reforme, naročito agrarnu i poresku, koje bi trebalo da osiguraju raspodjelu od koristi ekonomskog razvoja.

Osim tih općih indikacija u Povelji, sastanak u Punta del Este nije stvorio nikakav organ koji bi u Latinskoj Americi odigrao ulogu OECE u Evropi za vrijeme Marshallovog plana. U samim SAD funkcija koordiniranja djelatnosti Saveza za progres ostala je hijerarhijski neprecizirana, niti je bilo ostvareno jedinstvo akcije organa američke pomoći. Na primjer, sjevernoamerička Eksportno-importna banka smatrala se odgovornom jedino pred vlastima SAD i počela se povlačiti iz Latinske Amerike pod izgovorom da je tamo previše investirala. Za financiranje programa Saveza i za ostvarenje nacionalnih planova izračunalo se da je potrebno oko 20 milijardi dolara za 10 godina i da bi ta sredstva najvećim dijelom trebalo da dođu iz državnih fondova, i to, polovicu te sume dale bi SAD a drugu polovicu vlade Latinske Amerike na raspolaganje Savezu.

Ubrzo je u Latinskoj Americi došlo do nezadovoljstva zbog nedovoljnih rezultata Saveza i lošeg funkcioniranja njegovog mehanizma, zbog ekonomske i političke nestabilnosti. U prve dvije godine postojanja Saveza porasla je ekonomska pomoć SAD, jer, dok je u periodu od 1946. do 1960. ta pomoć Latinskoj Americi iznosila 7% od ukupne financijske sjevernoameričke pomoći, ona je u sljedeće dvije fiskalne godine iznosila 25% zbog povećanog udjela državnih fondova američke pomoći. Međutim, privatni sjevernoamerički i van-američki kapital u tom je periodu praktično prestao pritići u Latinskoj Americi. Daljnja dinamika porasta nacionalnog dohotka po glavi stanovnika bila je minimalna, a došlo je i do političkih kriza i vojnih udara, u 1962. na primjer u Argentini. Na zasjedanju Interameričkog ekonomskog socijalnog savjeta u oktobru 1962. u Meksiku, nezadovoljstvo latinsko-američkih delegata s djelovanjem Saveza ispoljilo se u rezoluciji kojom se zatražilo od spomenutog Interameričkog savjeta da odredi dvojicu državnika visokog ranga iz Latinske Amerike, da preispitaju kritike na rad Saveza za progres, kao i njegov mehanizam, i da izrade preporuke za aktiviziranje Saveza za progres. Savjet je povjerio taj zadatak bivšim predsjednicima Brazila i Kolumbije, Kubičeku i Lheras Camargu, koji su u junu 1963. godine objavili dva odvojena izvještaja. Suglasni su bili samo u tome da ne postoji jedinstvo političke volje u zapadnoj hemisferi da bi se odlučno prešlo na izvršenje reformi koje predviđa Savez za progres. Međutim, Kubiček je prebacio odgovornost za to na postojanje »skoro ledene zone« između avangardnih izjava predsjednika Kennedyja i izvršavanja programa Saveza od strane sjevernoameričke administracije i kongresa, dok Lheras Camargo ukazuje naročito na nedostatke latinsko-američke organizacije i na nikakav napredak u planiranju i provođenju bazičnih reformi u Latinskoj Americi. Ali, obojica su predložila da se uspostavi jedan organ za aktivnost Saveza, tzv. Interamerički komitet za razvoj. Po prijedlogu Kubičeka, predsjednik tog komiteta ne bi imao neku značajniju ulogu, dok je Lheras Camargo tražio da to bude međunarodni funkcioner najvišeg

ranga pa je dao i prijedlog da to bude bivši predsjednik Venezuele Romulo Betancourt.

U novembru 1963. na redovnom zasjedanju Interameričkog ekonomsko-socijalnog savjeta u Sao Paulu, gdje su došle do izražaja još oštrije kritike protiv Saveza za progres, konstatirala se opravdanost rezervi koja je postojala u odnosu na Savez, i tražili su se putevi da bi se Savez spasio.

Kriza Saveza za progres došla je do punog izražaja, jer:

1. Savez nije uspio da uspostavi ravnopravne odnose u zapadnoj hemisferi, a najvažnije zemlje u Latinskoj Americi tražile su sve više da se uključe u međunarodnu podjelu rada na novim osnovama u skladu s njihovim razvijenijim proizvodnim snagama.

2. Savez nije uspio nikog u Latinskoj Americi da uvjeri da se provedu potrebne reforme, kako bi se izbjeglo kubansko rješenje, jer se i sama sjevernoamerička administracija zalagala u raznim vidovima za održavanje postojeće strukture.

3. Zasjedanje Interameričkog ekonomskog socijalnog savjeta u Sao Paulu završilo je sa zahtjevom najvažnijih država Latinske Amerike — Argentine, Brazila, Meksika, Čilea — za hitne mjere za punu emancipaciju u Latinskoj Americi u svim poljima i sa viješću da je izvršen atentat na predsjednika Kennedyja.

Praktično to je značilo i završetak pokušaja jedne nove faze u međusobnim odnosima u zapadnoj hemisferi.

Latinsko-američke države bile su vrlo aktivne na zasjedanju Svjetske ekonomske konferencije u Ženevi 1964. godine, nastojeći s ostalim zemljama u razvoju da se otvore procesi za uspostavljanje svjetske ravnoteže na ravnopravnijim odnosima zasnovanim na novoj podjeli rada u svijetu.

Međutim, u Latinskoj Americi stara praksa vojnih udara i političkih kriza ponovno se pojavljuje kao metod za održavanje starih odnosa u zapadnoj hemisferi. Početkom 1964. Panama upada u političku krizu, u aprilu vojska svrgava predsjednika Goularta u Brazilu, a pri kraju 1964. dešava se isto s predsjednikom Bolivije Pazom Estensorom. U centralnoj Americi vojni režimi Hondurasa i Gvatemale izazivaju sve veći otpor, i u Gvatemali gerilci vode oružane borbe. Iz Kolumbije dolaze stalno vijesti o postojanju gerilskog pokreta, dok su Venezueli posljednji predsjednički izbori dali novog predsjednika republike Leonija, ali nisu donijeli političko smirivanje, i borbe između vladinih jedinica i gerilaca se nastavljaju. Izbori za parlament Argentine u martu ove godine ponovno su dramatizirali političku situaciju u Argentini, jer je peronistička nacionalistička opozicija dobila relativnu većinu, ali nije uspjela ugroziti pozicije sadašnje vladine koalicije, na koju se oslanja predsjednik Illia. Ali, rezultati parlamentarnih izbora u Argentini i vijesti o gerilskim akcijama u Brazilu, kao i proglašenje opsadnog stanja u Peruu, pobjeda reformiste Freyja u Čileu, su simptomi da stari okviri u kojima se želi zadržati društvene procese u Latinskoj Americi, ponovno popuštaju. Danas je ponovno aktuelno preispitivanje odnosa unutar zapadne hemisfere, kao i kolebanje u SAD u prilazima preispitivanja tih odnosa, i to od politike »big stick« (velike batine) pa do racionalnijih formula rješavanja, ali na svakom zaokretu te politike uvijek se za stupanj više zaoštavaju uslovi preispitivanja.